

Karel Čapek – Matka

DĚJSTVÍ PRVNÍ

Otcův pokoj s okny dokořán. V průčelí otcova podobizna v důstojnické uniformě; dále zavěšené šavle, kordy, bambitky a pušky, čibuky, památky z koloniálních výprav, jako oštěpy a štíty, luky, šípy a jatagany, paroží, lebky antilop a jiné lovecké trofeje. Další stěny zabírají knihovny a vyřezávané skříně, stojan s řadou vyleštěných pušek, orientální textilie, mapy a zvířecí kůže. Vůbec pokoj je přeplněn mužským haraburdím: těžký psací stůl a na něm slovníky, globus, dýmky, těžítka ze šrapnelů, džbánky na tabák a podobné krámy; pohovka s tureckými polštáři, odřená křesla a taburety, arabský stolek se šachovnicí, stolek s cestovním gramofonem, na skříních vojenská čepice a přilby, a všude ještě nějaká exotická plastika, černošské masky a co se tak před dvaceti, třiceti lety přinášelo z cest a z kolonií jako souvenirs. Všechno je však už na první pohled hodně zvetšelé a nečasové; vypadá to spíš jako rodinné museum než jako obývaný pokoj. V pokoji tři bratři.

(...)

PETR Víš už, že se dnes náš Jirka asi pokusí o rekord?

KORNEL *přestane čistit* Kdo to povídal?

PETR Toni. Prý mu Jiří řekl, aby mu držel palec.

TONI Ježíš, já jsem na to zapomněl! *Honem svírá ruce.*

KORNEL *podívá se oknem ven* Počasí má pěkné; kdyby měl trochu štěstí -

TONI Jaký to má být rekord?

PETR Výškový.

KORNEL Se zatížím. *Skloní se znovu nad puškou.*

TONI To musí být úžasný pocit: ... letět tak vysoko... kroužit tam, kde už je jen to modré, a zpívat si: ještě výš! ještě výš!

PETR Hlavně na ruce to musí zábst, člověče.

KORNEL Vsaďte se, že Jirka ten rekord jednou udělá. Jiří je po tatínkovi.

TONI Čím?

PETR *ponořený do sachů* Bravurou.

KORNEL *nad puškou* Smyslem pro povinnost, Petře.

TONI: Vy jste aspoň tatínka znali, ale já - Byl náš Ondra taky po tatínkovi?

KORNEL Byl. Proto šel tam dolů.

TONI A ty?

KORNEL Já se o to snažím, Toni. Dělán, co mohu.

TONI A Petr?

KORNEL Ten se zoufale snaží, aby byl po něm co nejmíň.

PETR Já? Kamaráde, já se zoufale snažím dořešit jeho šachové úlohy.

KORNEL Leda to, ale jinak... To by se chudák tatínek divil, člověče. Major od jízdy, a tadyhle syn mu chce převracet svět. Hotová rodinná tragédie. - Čím to je, že ty pušky po tatínkovi tak chytají rez?

PETR Nevěř mu, synu. Tatínek byl vždycky tam, kde se šlo dopředu. To já mám po něm. *Táhne na šachovnici.* Pročež černý pěšec postupuje na F4. Bílý se brání.

KORNEL Bílý se brání? Ukaž! *Přejde k šachovnici.*

PETR Černý přechází v útok. Bílý ztrácí půdu.

KORNEL *nad šachovnicí* Počkej, černý Petře, to by nebylo fair. Tatínek by táhnul tím koněm na D5.

PETR Možná, ale dnes je jiná doba, Tatínek byl kavalérista, kdežto mé srdce je na straně pěších. Pěší jde vždycky dopředu. Pěšák může padnout, ale nemůže couvnout. Pioni světa, spojte se! (...)

KORNEL No tak, vem toho pěšáka zpátky!

PETR Proč bych to dělal?

KORNEL Já bych chtěl vidět, jak by to dohrál tatínek.

PETR Ted' už se hraje jiná partie. To už není tatínek. To jsme my. Marně kopeš, bílý koni; nic už nezastaví černého piona na jeho postupu. Čtvrtým tahem bude z něho všemohoucí dáma - ale my tomu říkáme jinak.

KORNEL Jak?

PETR *najednou vážně* Nová vláda, bratříčku. Vláda černých. Však už se toho dočkáme.

KORNEL Toho ne, Petře. Ještě zbývá jeden tah.

PETR Který?

KORNEL Tenhle! *Rozmetá rukou figurky na šachovnici.*

PETR Aha. Tomu se říká cesta násilí. *Vstává.* Tak dobře. To si tedy vyřídíme jinak.

TONI *který na pohovce četl, zvedá hlavu a křičí skoro hystericky* Tak nechte už té politiky! Já to nesnesu!

KORNEL Ale vždyť je to jen hra, ty citlivko! My si jen chceme zašermovat, vid', Petře?

TONI To není žádná hra! Já vím, co si myslíte!

PETR Správně, Toni. To je hrozně vážná věc. Boj starého a nového světa. Ale neboj se, já připíchnu Kornela jako brouka. In tyrannos! *Naráží na hlavu divošskou přilbu* Ať zhyne starý podlý svět! Bu, bu, bu, Kornele!

KORNEL *narazil si přilbu kavaleristy* Už jdu. *Snímá se stěny dva kordy.* Račte si vybrat, pane nepříteli!

PETR *ohýbá jeden kord* Dobrá. Ale boj stejnými zbraněmi, lidi, to už se ani nedělá. Hrozně staromódní. *Oba se postaví do střežu* Tak, Toni, vel!

TONI *zarývá se očima do knihy a zacpává si uši* Já nechci!

KORNEL Pozor - teď!

Oba se smíchem šermují (...) *Vejde matka a stane na prahu*

MATKA Hoši, hoši, co tu zase děláte!

PETR Jej, maminka. *Zavěšuje honem kord na stěnu* Kornel mě právě zabil, mami. Ranou do srdce. *Odkládá přilbu*

KORNEL *zavěšuje kord* Ale mně Petr probodl krk, maminko. Taky prima rána. *Odkládá přilbu*

MATKA Vy dvě dvojčata se musíte pořád rvát! Koukejte, vy dareby, tady to zase vypadá! Zrovna tatínekův pokoj!

PETR My to zase dáme do pořádku, mami, jen se nestarej. Pojd', Kornele!

Oba zběžně dělají pořádek, zvedají pokácené stolky a taburety

MATKA Nechte to, já znám váš pořádek, vy mužští! Čím víc děláte pořádek, tím je to horší.

KORNEL *na všech čtyřech, narovnává koberec* Hned to bude, mami. Pust', Petře!

PETR *rovněž na všech čtyřech, odstrkuje ho* Pust' ty! *Než se kdo naděje, popadnou se do křížku a válejí se po podlaze* Půjdeš na lopatky!

KORNEL *supí* Zkus to!

PETR Jen počkej! *Kutálejí se po pokoji*

MATKA Tak už dost! Vy to tu jednou opravdu všechno rozbijete! Že se nestydíte, takoví velcí - Co si o vás pomyslí Toni?

PETR *pouští Kornela* Pojd', Toni, já tě to taky naučím!

TONI Já nechci!

MATKA Toniho nechte. A už ať vás tady nevidím! Toni, proč se do sebe dostali?

TONI Petr nechtěl táhnout na D5.

KORNEL *sbírá na zemi šachové figurky* Víš, mami, to byl tatínekův tah. Já jsem jenom hájil rodinnou tradici.

PETR Není pravda, mami. Úloha připouštěla dvojí výklad.

KORNEL *staví figurky na šachovnici* Tak proč ji nehrát jako tatínek?

PETR A proč ji nehrát jinak? Dnes by ji tati taky třeba hrál jako já.

MATKA Pšš, už se nehádejte a hybaj odtud! Já to tu musím dát po vás do pořádku, vy mužská holoto!

KORNEL My ti pomůžeme, mami.

MATKA Vy byste mi tak pomohli! Co vy víte, co je pořádek!

KORNEL Dát věci tam, kde byly.
PETR Dát věci tam, kde mají být.
MATKA Ba ne. Dát věci tam, kde jim je dobře; ale tomu vy nerozumíte. Tak alou, dvojčata, jděte mi odtud! (...)

MATKA *nehlasně poklízí* Toni bude jiný. Toni musí být jiný. *Zastaví se před otcovou podobiznou a dívá se na ni. Pokrčí rameny a jde spustit těžké záclony v oknech. V pokoji se rozhostí polotma. Matka se vrací k otcově podobizně a rozsvítí před ní stojací lampu* Vidíš, proč mi je sem pořád taháš! Víš, že to nevidím ráda. I ten tvůj pohrobek Toni - jakživ tě ani neviděl, a jak jen může, už sem zaleze. Prosím tě, proč mi to děláš! Já je taky chci mít pro sebe, Richarde. Já nechci, aby se táhli pořád za tebou.

OTEC *vystupuje pomalu z temného kouta; má na sobě stejnou uniformu jako na portrétu* Já je sem netahám, dušinko. To oni sami. To víš, když si od dětství hráli s tím haraburdím tady. Nediv se jim.

MATKA *obrátil se k němu bez jakéhokoliv překvapení* To ty vždycky říkáš, můj milý. Teď už jsou na ty tvé hračky trochu velcí, a vidíš, pořád je tu máš!

OTEC Inu, vzpomínky z dětství. Všaks mohla ty krámy dávno vyhodit, miláčku. Co s tím!

MATKA: To tak, vyhodit! Památky po tobě, vid' Ne, ne, Richarde, na ty mám já právo, ty tu jsou pro mne. Ty věci, to jsi byl ty. *Usedne do křesla* Ale když sem nalezu hoši, zůstane vždycky po nich něco ve vzduchu... něco, jako bys tu byl ty sám. Ty sám.

OTEC *sedne si obkročmo na židli* To je jen tabák, drahoušku.

MATKA Tabák a život. Ty nevíš, jak mi pak je. Jen zamhouřit oči a cítím tak hrozně silně: Richard byl tady - Richard - Richard - - Je tě tu pořád plno, člověk to zrovna dýchá. Neříkej, to nedělá to haraburdí; to jsi ty, to jsi ty - Ty mi ty hochy kaziš, Richarde.

OTEC Ale jdi, maminko, to si ani neber do hlavy. Prosím tě, jak bych já je mohl kazit! Když je člověk jednou - kolik už je tomu let?

MATKA To bys mohl vědět. Sedmnáct.

OTEC Už? Tak vidíš, když je člověk jednou sedmnáct let mrtev, tak už z něho zbývá hrozně málo, miláčku. Pořád je ho míň a míň. Já už k ničemu nejsem, dušinko. Jen aby se tady po mně utíral prach na té veteši.

MATKA To je jedno. Vábiš je. Proto sem pořád lezou. To přece je něco pro kluky: tatínek voják, tatínek hrdina! Já vím, jak je to okouzluje. Vždycky je to okouzlovalo.

OTEC Nemělas jim o mně povídat, holčičko. To je tvá chyba.

MATKA Neměla! To se ti řekne! Kdo jiný má udržovat tvou paměť, když ne já? Já jsem od tvé smrti, Richarde, mnoho jiné radosti neměla než tvou památku a ty děti. Já vím, co jsem ti dlužná, můj zbožňovaný. Mnoho-li dětí může být tak pyšno na svého otce - Nemáš ponětí, co to pro naše hochy bylo. Řekni, měla jsem je o to připravit?

OTEC Přepínáš, maminko; nezlob se, ale v tomhle jsi vždycky přepínala. Jaképak hrdinství! To nebyla tak veliká věc. Docela bezvýznamná srážka s domorodci - a ještě k tomu prohraná.

MATKA Já vím, to říkáš vždycky. Ale tvůj generál mi tehdy sám psal: Madame, oplakávejte hrdinu. Váš manžel se sám přihlásil na nejnebezpečnější místo -

OTEC To jsou jen takové řeči, holčičko; to ti snad chtěli osladit, že... že se mi stal ten malér, víš? Jakýpak hrdina! Někdo tam musel jít. Kdybych se nepřihlásil já, tak by tam šel někdo jiný. To je to celé.

MATKA Ale ten jiný by snad nebyl otcem pěti dětí, Richarde!

OTEC Nu, pravda, ale má-li někdo pět dětí, nemusí proto ještě být špatným vojákem, miláčku. Vždyť jsem ani neudělal nic zvláštního... ale tomu ty nerozumíš, maminko: když se střelí, myslí člověk docela jinak. To se dá těžko vysvětlit. Pak to třeba vypadá jako bůhvíjaká bravura, ale když je člověk v tom - Co dělat, to už patří k věci. Prostě ten bok se musel krýt, holčičko. Koukej, takhle postupovala hlavní kolona, a tady v

boku zůstal horský průsmyk, víš? A ten průsmyk jsme měli obsadit malým oddílem. To bylo to celé. Všeho všudy dvaapadesát mrtvých. To přece nemá žádný význam.

MATKA

Dvaapadesát mrtvých - z kolika mužů?

OTEC

Nu, z dvaapadesáti, maminko; ale zato jsme se drželi celých šest dní. Abych ti řekl, nejhorší byla ta žízeň. My jsme tam neměli vodu, víš? Tak to ti byla ukrutná žízeň - a zlost. Já jsem se tam děsně zlobil, dušinko.

MATKA

Proč?

OTEC

Protože to vlastně bylo zbytečné. Náš plukovník udělal chybu, víš? Hlavní kolona měla počkat dole, a do toho průsmyku se měly poslat aspoň dva bataliony. A horská baterie. Já to věděl předem. Říkal jsem to plukovníkovi, a on mi řekl, jak se zdá, majore, máte strach -

MATKA

Richarde! A proto jsi šel - na smrt?

OTEC:

Hlavně proto, dušinko, hlavně proto. Aby náš plukovník viděl, že já jsem měl pravdu, víš? Takový trouba! Tak naletět domorodcům!

MATKA

A kvůli němu - kvůli němu -

OTEC

Tobě se to zdá hloupé, vid'?' Ale u pluku, holčičko, se tomu říká čest. Víš, na vojně to jinak nejde.

MATKA

Richarde, tos mi ještě neřekl! Tak ty jsi padl jen proto, že ten plukovník dal špatný rozkaz?

OTEC

To se někdy stává, maminko. Ale aspoň se ukázalo, že jsem já měl pravdu. To taky stálo za to.

MATKA

Tak vidíš, na to jsi myslel: dokázat, žeš měl pravdu ty! A na nás jsi nemyslel, vid'?' Na to, že zrovna čekám páte dítě, jsi taky nemyslel? (...)

OTEC

Jsi krásná, maminko. Jsi krásnější než tehdy.

MATKA

Nemluv hlouposti, Richarde. My živí se hrozně měníme. Ty ne, ty jsi se vůbec nezměnil. Já se až stydím, jak se vedle tebe cítím stará. Nesmíš se na mne dívat, můj jediný. Já měla příliš mnoho starostí, víš? Bylo to těžké bez tebe -

OTEC

Dušinko, já jsem ti přece byl tak málo platen!

MATKA

Aspoň jsem nebyla sama! A nejvíc, člověče, nejvíc jsem tě potřebovala, když mě ty děti začaly přerůstat. Ne, nemysli si, byli to hodní hoši. Všichni: Ondra, Jiří, dvojčata - všechno by pro mne udělali. Ale jak dorostli, jako by začali mluvit jiným jazykem. Já jim dost nerozumím, Richarde. Ty bys jim asi rozuměl líp.

OTEC

Nevím, holčičko, nevím. Myslím, že se v nich taky nevyznám. Copak já vím o medicíně nebo aviatice nebo těch hloupostech, co mají v hlavě ta dvojčata -

MATKA

Myslíš politiku?

OTEC

Ano. Já na to nemám hlavu, maminko. Já jsem byl jen voják.

MATKA

Přec. Na tebe víc dají. Já vím, ty jsi z nich chtěl mít vojáky; ale když jsi padl... tak jsem si řekla ... ne! Vidíš, mohla jsem je dát ... zadarmo do vojenských škol; ale raději... raději jsem si našla práci, abych je dala vyučit něčemu jinému. Myslela jsem si, ať je to medicína nebo technika ... cokoli, jen vojna ne. Ať dělají něco užitečného... něco, při čem se nemusí umírat. Kdybys věděl, co jsem se nastarala, abych je mohla poslat do těch škol - A vidíš, co z nich mám!

OTEC

Nu, dušinko, myslím, že s nimi můžeš být spokojena, ne?

MATKA

Já vlastně nevím. Připadám si jako slepice, která vyseděla orly; sedím při zemi a kdákám strachy, když jeden po druhém vyletují. Někdy si říkám: to nesmíš, nesmíš být tak malodušná, nesmíš jim překážet - Richarde, to je hrozné, co se z člověka stane, když je mámou! Taky jsem přece bývala blázen, taky jsem si o sobě myslela bůhvíco - Ty to víš, můj milý.

OTEC

Vím, drahoušku.

MATKA

Vždyť jsem za tebou utekla z domova; a bylo mi všechno jedno, třeba i život dát. A teď, teď bych chtěla sedět jako lakomec na tom, co je můj život, a křičet na každého:

nedám! nedám! Já už jsem dala dost, Richarde. Tebe... a našeho Ondru. Víc už se ode mne nemůže žádat. Víš, mně přišlo příliš drahé to, čemu se říká ... hrdinství. Nejdřív ty, a potom Ondra -

OTEC Nech být, maminko, Ondra měl krásnou smrt. Krásnou ... a čestnou.

MATKA Čestnou, já vím. Vám připadá hrozně čestné za něco umřít; ale na to, že umřete někomu, na to už nemyslíte. Tys třeba musel jít na smrt, Richarde, tys byl voják. Ale Ondra nemusel. Ondra byl lékař a badatel; mohl být někde na klinice - a nemusel se nakazit -

OTEC To se lékařům stává, holčičko. U nás u pluku taky jednou zemřel doktor. Hrozně milý člověk to byl, hrával jsem s ním šachy. Nu vidíš, a z čista jasna se nakazil cholerou -

MATKA Ale náš Ondra se nemusel hlásit tam dolů, do kolonií! To tys udělal!

OTEC Ale maminko, já jsem přece byl už tak dávno mrtev!

MATKA To je jedno, ale tahals ho sem, do svého pokoje. Tys měl na něho vliv, můj milý. Tady se Ondra vždycky učil, tady ležel v knihách, tady přecházel po celé hodiny a kouřil - A tady mi z ničeho nic ohlásil, mami, já pojedu na rovník, abych viděl kousek světa. Že tam jede bojovat se žlutou zimnicí, to... zapomněl říci. Vždycky přede mnou schováváte, co máte za lubem. Mně řeknete, mami, to je jen takový výlet, a pak tam zůstanete. Jako zloděj ujel!

Z temného kouta se blíží Ondra v bílém lékařském plášti

ONDRA Ale mamino, to už jsem ti přece tolikrát vysvětloval - Nechtěl jsem, aby sis dělala starosti. Proto jsem ti nic neřekl. To je to celé.

MATKA Tomu ty říkáš vysvětlení? Na to tys myslel, já vím; ale na to, že se tam můžeš nakazit nebo co, na to ne. Na to bych zase já byla myslela, Ondro. Tak je to.

ONDRA Nu, a co by ti to bylo platno, maminko! Stejně bych byl jel -

MATKA Vidíš, Ondro, takový jsi býval vážný a rozumný hoch! Nebýt tebe, tak nevím, co bych si kolikrát počala. Byl jsi těm druhým dětem místo otce - takový moudrý a odpovědný - A najednou, prásk, ujedeš si na rovník a zemřeš mi tam na žlutou zimnici. Tos přece nemusel, Ondro, to mi neříkej! (...)

Dveřmi vejde docela tiše Jiří v leteckém overallu

JIŘÍ Dobrý večer, maminko. Nazdar, tati. Tě bůh, Ondro!

OTEC *obrátil se A, vida, Jirka!*

ONDRA Nazdar.

MATKA Co že tak brzo, Jiříčku - Lítal jsi dnes?

JIŘÍ Lítal, mami. Dnes se ti ohromně lítalo.

MATKA Dobře, že už jsi doma. Já to nevidím ráda, když lítáš; já mám takový strach - Ještě že jsi tak brzo přišel.

JIŘÍ To víš, mami, že má první cesta ... je za tebou.

OTEC Správně. Koukám, hochu, jak ti to sluší.

MATKA *s hrůzou vstává* Počkej - Jiří, ty vidíš ... tatínka... a Ondru?

JIŘÍ Vidím, maminko. Jak bych je neviděl?

MATKA Ale vždyť oni ... oni jsou mrtvi, Jirko! Jak ty je můžeš vidět ... jak ty s nimi můžeš mluvit - Jiří!

JIŘÍ No, víš, mami - Ale nebudeš se na mne zlobit? Mně se totiž něco porouchalo na letadle, víš? To je to celé.

MATKA Jirko, tobě se něco stalo?

JIŘÍ Nic, mami. Opravdu, ani to vůbec nebolelo. Víš, mně se u letadla ulomilo křídlo - a tak, víš?

MATKA Jiří, ty přede mnou něco tajíš!

JIŘÍ Nesmíš se zlobit, maminko, ale já jsem se zabil.

MATKA Ty... ty...

JIŘÍ Prosím tě, mami, nerozčiluj se!

MATKA ... ty jsi tedy mrtev, Jiříčku?

JIŘÍ   Ano, mami. Já jsem... to, čemu se říká mrtev.
 MATKA   *kvílí* Ježíši Kriste, Jiří! Jiříčku!
 ONDRA   Tiše, tiše, maminko. Musíš být klidná.
 MATKA   Jirko, ty jsi se mi zabil!
 OTEC   Musíš to nést statečně, dušinko. Vidiš přece, že zemřel jako hrdina. Byla to krásná smrt. (...) *Matka usedne do křesla a rozpláče se odvede Jiřího stranou* Cos to zkoušel, Jiříku?
 OTEC   Výškový rekord, tati. Se zatížením. Patnáct set kilogramů.
 JIŘÍ   A - má to nějaký význam, takový rekord?
 OTEC   Má, tati. Na příklad ve válce - přeletět co nejvýš s největším nákladem pum, víš?
 OTEC   Pravda. Na tom něco je.
 JIŘÍ   Nebo při letecké dopravě - Tam nahoře už nemáš bouře a mraky, víš? To by mohlo mít ohromný význam.
 OTEC   Nu, a jak jsi byl vysoko?
 JIŘÍ   Něco přes dvanáct tisíc metrů; ale najednou mi začal vysazovat motor -
 OTEC   Je to rekord?
 JIŘÍ   Je, tatínku. V té kategorii je to světový rekord.
 OTEC   Tak to je dobře. Mám radost, chlapče.
 JIŘÍ   Jenže... když jsem spadl, to ti byla hrozná paseka, tati. Já myslím, že se výškoměr rozbil. Škoda.
 OTEC   Proč?
 JIŘÍ   Teď se nemůže ani zaznamenat, že jsem byl tak vysoko. (...)
 MATKA   Proč jsi mi neřekl, že chceš tak vysoko letět! Já bych tě nebyla pustila -
 JIŘÍ   To nešlo, mami. Já jsem musel.
 MATKA   Co tě to napadlo, Jiříčku, co sis to vzal do hlavy! Proč jsi chtěl dělat ten rekord!
 JIŘÍ   Když má člověk tak dobrý stroj - To se musí, maminko, tomu ty nerozumíš. Víš, to člověka samo táhne - ten stroj si o to řekne sám -

Jatagan — turecká dlouhá bodná i sečná zbraň, pion (z franc. - vysl. pijon) — pěšák v šachu

ČAPEK, Karel. *Matka: Hra o třech dějstvích*. 5. yd. Praha: František Borový, 1938. Spisy bratří Čapků. Svazek XLI.

- 1) V jaké zemi a v jaké době se hra odehrává?
- 2) Zemi oslabenou občanskou válkou (druhé dějství) napadne nepřítel a vyvolá válku (třetí dějství). Proč si Čapek vybral toto téma?
- 3) Z jakého pohledu je nesmyslnost války ukázána?
- 4) Jak o své smrti smýšlí otec s padlými syny?
- 5) Byla jejich smrt přínosná?
- 6) Co je nejdůležitější pro matku? Co pro muže? Proč všichni matce říkají, že tomu nerozumí?
- 7) Které dva protipóly představují dvojčata?
- 8) A které světy představuje otec a synové?
- 9) Jak se zachová matka, které zbyl jen nejmladší syn, v poslední scéně, když při poslechu rozhlasu slyší, jak cizí armáda bombarduje školy a střílí do dětí?
- 10) Vysvětli, co znamená, že hra zachovává téměř dokonalou antickou jednotu místa, času a děje.
- 11) Byla hra (premiéru měla v únoru 1938) přijatá?
- 12) Jakým jazykem je hra napsaná?

Řešení:

- 1) Není blíže určeno.
- 2) Jako varování před blížícím se fašistickým nebezpečím. Z dnešního pohledu má i nadčasovou platnost – varování před jakýmkoliv ohrožením.
- 3) Z pohledu ženy matky, které umírá jeden syn za druhým.
- 4) Jako o hrdinském činu, o povinnosti.
- 5) Ne, zemřeli zbytečně.
- 6) Pro matku je nejdůležitější rodina, život; pro její muže čest.
- 7) Dvou politických stran – konzervativní a radikální.
- 8) Starý a nový, moderní svět.
- 9) Vtiskne Tonimu do rukou zbraň a pošle ho bojovat (on chtěl jít bojovat již delší dobu, matka mu stále bránila).
- 10) Odehrává se na jednom místě (v pokoji), během relativně krátkého časového úseku, děj je rozvíjen chronologicky.
- 11) Obrovský – viz datum a počet vydání knihy (1938 – 5. vyd.; za sedm měsíců měla 38 repríz na prknech Národního i Stavovského divadla).
- 12) Živým, čtivým. I po 75 letech není zastaralý ani knižní.